DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ફોજદારી અપીલીય અધિકારક્ષેત્રમાં

ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૩૦૪ / ૨૦૧૮

પ્રદીપ કુમાર અપીલકર્તા

વિરુદ્ધ

છત્તીસગઢ રાજ્ય.... સામાવાળા

ચુકાદો

ન્યાયમૂર્તિ સંજય કરોલ

૧. તારીખ ૧.૧૦.૨૦૦૩ના રોજ ધૌરપુર જીલ્લા પોલિસની પ્રાદેશિક હદની અંદર આવતા ચિતરપુર ગામના રહેવાસી ઉમેશ ચૌધરીની કથિત રીતે આરોપી પ્રદિપકુમાર (ઉચ્ચ ન્યાયાલય છત્તીસગઢ, બિલાસપુર ના સીઆરએ નંબર ૯૪૦માં અપીલકર્તા નંબર ૨) અને ભૈંસા ઉર્ફે નંદલાલ (આ જ ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષની અપીલના અપીલકર્તા નંબર ૧) દ્વારા હત્યા કરી દેવામાં આવી હતી, જેના સંબંધમાં એફઆઈઆર નંબર ૧૨૬/૦૩ (આંક પી–૬) ધૌરપુર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાઈ હતી.

૨. તારીખ ૨.૧૦.૨૦૦૩ ના રોજ તપાસનીશ અધિકારી આઈ. તિર્કીએ (પી.ડબલ્યુ. નં.૧૯) તપાસ શરૂ કરી હતી અને ઘટના સ્થળની ચકાસણી કર્યા પછી, મૃતકની લાશને પોસ્ટમોર્ટમ માટે મોકલી હતી, ડૉ. કમલેશ કુમાર (પી.ડબલ્યુ.નં.૧૪) દ્વારા તેનો રીપોર્ટ

આપવામાં આવેલ (આંક પી –૧૦).તપાસમાં જાણવા મળ્યું હતું કે, અપીલકર્તાએ મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિ સાથે વૈમનસ્યને કારણે આ ગુનો કર્યો હતો. આ ગુના પાછળનો હેતુ ચિતરપુર ગામમાં મૃતક વ્યક્તિના કબજામાં આવેલી દુકાનનો ઉપયોગ કરવાની અપીલકર્તાની ઈચ્છા હતી.

૩. આરોપી પ્રદિપકુમારે રામકૃપાલ સોની (પીડબલ્યુ–૧) અને ગોપાલ યાદવ (પીડબલ્યુ–૭) ની હાજરીમાં આપેલ બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત પર આધાર રાખી ટ્રાયલ કોર્ટે આધાર રાખી પ્રસ્થાપિત થયેલ કે (આંક પી–૧૧), તથા મૃતકના પિતા ગજાધર ચૌધરી (પીડબલ્યુ–૧૦), સહ–ગ્રામજનો સિરોધ (પીડબલ્યુ–૬), રાધિકા (પીડબલ્યુ–૧૩) અને પીડબલ્યુ–૭ ની પત્ની ના તમામ પક્ષો વચ્ચે બનાવ પહેલાં પૂર્વવૈમનસ્ય/તણાવ હતો; અપીલકર્તાની પાસેથી પોલીસે જપ્ત કરેલી ચાવી અને ૩.૩૦૦/– ની ચલણી નોટો ના આધારેકોર્ટે બંને આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ 302/34 અને 201/34 હેઠળ દંડનીય અપરાધોના સંબંધમાં દોષિત ઠેરવ્યા હતા અને તેમને કલમ 302/34 હેઠળ ગુનાના સંબંધમાં આજીવન કેદ અને ૩.૫૦૦/– નો દંટ ફટકારેલ હતો, તથા તેમને કલમ ૨૦૧/34 હેઠળ અપરાધના સંબંધમાં સાત વર્ષ ની કેદ અને ૩.૫૦૦/– નો દંટ ફટકારેલ હતો.

૪. ટ્રાયલ કોર્ટે પીડબલ્યુ–1 અને પીડબલ્યુ–7 બંનેની જુબાની (પીડબલ્યુ–૧નું ફરિયાદપક્ષને સમર્થન ન હોવા છતાં) વિશ્વાસપાત્ર માનેલ છે, અને ફરિયાદ પક્ષે તપાસ અધિકારી (પીડબલ્યુ–19) સમક્ષ આરોપી પ્રદીપ કુમારે પોતાનો ગુનો કબૂલ્યો હોવાની હકીકત કરેલ હોવાનુ માનેલ છે.ટ્રાયલ કોર્ટે પણ આ નિવેદનના ખુલાસાને પરિણામે જપ્ત કરવામાં આવેલી વસ્તુઓની રિકવરી ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવેલા કેસના સમર્થનમાં ઘટનાઓની સાંકળ તરીકે એક વધારાની કડી હોવાનું જણાવ્યું હતું.

૫. જોકે બંને આરોપીઓએ કરેલી અપીલમાં, હાઈકોર્ટે તમામ ગુના અને તે અંતર્ગત સજાની શરતોમાં આરોપી પ્રદિપકુમારની સજાને જાળવી રાખી હતી, પરંતુ આરોપી ભૈંસા ઉર્ફે નંદલાલને તમામ આરોપોમાંથી મુક્ત કરી દીધા હતા.

૬. તેથી, અપીલકર્તા–આરોપી પ્રદિપકુમાર દ્વારા વર્તમાન અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે, નીચેની કોઈ પણ અદાલતો આ નિષ્કર્ષ પર નથી આવી કે, આરોપીનો ગુનો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા શંકા થી પર પુરવાર થયેલ હોય. શંકા, ગમે તેટલી ગંભીર અથવા સંભવિત હોય, પણ તે આરોપીનો દોષ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં પરિસ્થિતિજન્ય અથવા પ્રત્યક્ષ પ્રકૃતિ ધરાવતા પુરાવાઓનો વિકલ્પ બની શકે નહીં, કે જેની જવાબદારી પ્રથમ વખત ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા નિભાવવામા આવે છે. "હોઈ શકે છે" "અને" "હોવું જ જોઈએ" વચ્ચેનું અંતર ઘણું મોટું છે અને તે નક્કર નિષ્કર્ષથી અસ્પષ્ટ અનુમાનોને અલગ પાડે છે. "**[શિવાજી સાહબરાવ બોબડે અને અન્ય વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, (1973) 2 SCC 793**] ઉચ્ચ અદાલતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે રજૂ કરેલા કાયદાના સિદ્ધાંતો **હરિચરણ કુર્મી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એઆઈઆર 1964 એસસી 1184** ના કેસમાં કે 'સહઆરોપીની દોષયુક્ત કબૂલાત નો ઉપયોગ આરોપી વિરુદ્ધ ન કરી શકાય' પર આધાર રાખીને ઉચ્ચ અદાલતે દોષમુક્ત ભૈંસા ઉર્ફે નંદલાલને નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા.

૮. જોકે, જ્યાં સુધી આરોપી પ્રદિપકુમારનો સંબંધ છે, અદાલતને (પીડબલ્યુ–1) અને (પીડબલ્યુ–7) ની જુબાની સંપૂર્ણપણે વિશ્વાસ પ્રેરક હોવાનું જણાયું હતું, અને સાક્ષીઓ 'સ્વતંત્ર અને નિઃસ્વાર્થ' હોવાથી, તેમની પાસે 'બનાવટી પુરાવો ઉભો કરી અને 'આરોપીને ખોટી રીતે ફસાવવા' માટે કોઈ કારણ નથી. વધુમાં, ઉચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે

બચાવ પક્ષ એ દર્શાવી શકેલ નહી કે પ્રદીપ કુમાર (અપીલકર્તા નં. 2) એ કથિત સાક્ષીઓ સમક્ષ કરેલી બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત કોઈ બળજબરી, પ્રલોભન, વચન કે પક્ષપાત વડે કરવામાં આવી હતી. નીચેની અદાલતે પણ ચુકાદો આપ્યો હતો કે, પીડબલ્યુ–1 અને પીડબલ્યુ–7 ની જુબાની પર, બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત પૂરતું વિશ્વાસ ન કરવાનું કોઈ કારણ નથી.

૯. આરોપીને સંભાવનાની પ્રધાનતાના સિદ્ધાંતોના આધારે દોષિત ન ઠરાવી શકાય. આ અદાલતની ફરજ છે કે દરેક કિંમતે ન્યાયની નિષ્ફળતા ને ટાળે અને શંકાનો લાભ, જો હોય, તે આરોપીને મળે. **[સુજીત બિશ્વાસ વિરુદ્ધ આસામ રાજ્ય, (2013) 12 એસસીસી 406, હનુમંત ગોવિંદ નરગુંદકર વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, (એઆઈઆર 1952 એસસી 343) અને રાજ્ય વિરુદ્ધ મહેન્દ્રસિંઘ દહિયા, (2011) 3 એસસીસી 109]**

૧૦. ટુંકમા કહીએ તો, આક્ષેપિત ચુકાદો અધૂરો છે. નીચેની બંને અદાલતો દ્વારા આરોપી પ્રદીપકુમારને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હોવાની ધારણા, પુરાવાના અયોગ્ય અને અધૂરા મૂલ્યાંકન પર આધારિત છે, જેના કારણે આ અદાલતની દ્રષ્ટિએ ન્યાયની મજાક ઉડાવવામાં આવી છે.

૧૧. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ મુખ્યત્વે ત્રણ બાબતો સંજોગો પર આધારિત છે : (ક) આરોપી પ્રદિપકુમારે પીડબલ્યુ–1 અને પીડબલ્યુ–7 સામે કરેલું કથિત કબૂલાત નિવેદન, (ખ) પ્રદિપકુમાર અને મૃતક વ્યક્તિ વચ્ચે પૂર્વવર્તી દુશ્મની/તણાવ અને (ગ) આરોપીના પૂછપરછ પર મૃતકોની દુકાનની ચાવી અને ૩.૩૦૦ ની ચલણી નોટો મળવી.

૧૨. નીચેની બંને અદાલતે અપીલકર્તાએ કરેલી બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત માટે સર્વોપરી મહત્વ અને ભરોસો મૂક્યો હોવાથી, આ અદાલતે સહદેવન વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, (2012) 6 એસ. સી. સી. 403 કેસમાં નીચે દર્શાવેલા સિદ્ધાંતોની નોંધ લેવી મહત્વપૂર્ણ છેઃ

"૧૬ .....

(૧) બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત પોતે નબળો પુરાવો છે.તેને વધુ કાળજીપૂર્વક અને સાવધાનીપૂર્વક કોર્ટ દ્વારા ચકાસવાની જરૂર છે.

(૨) આ સ્વૈચ્છિક હોવું જોઈએ અને સાચું હોવું જોઈએ.

(૩) તેનાથી ભરોસો પેદા થવો જોઈએ.

(૪) જો તેને અસરકારક સંજોગોની સાંકળ દ્વારા ટેકો આપવામાં આવે અને અન્ય ફરિયાદી પુરાવાઓ દ્વારા તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવે તો બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત વધુ વિશ્વસનીયતા અને પુરાવાત્મક મૂલ્ય પ્રાપ્ત કરે છે.

(૫) બાહ્ય–ન્યાયીક કબૂલાત દોષસિદ્ધિનો આધાર બને તે માટે, તેને કોઈ પણ પ્રકારની ભૌતિક વિસંગતતા અને આંતરિક અશક્યતાઓની અસર ન થવી જોઈએ.

(૬) આવા નિવેદનને અન્ય કોઈ પણ હકીકતની જેમ અને કાયદા અનુસાર સાબિત કરવું પડશે.."

13. ઉપરોક્ત દરેક સંજોગો ધ્યાનમાં લેતાં પહેલા, આપણે ચોક્કસ નિર્વિવાદ હકીકતો રેકોર્ડ પર મૂકવી જોઈએ.તેમાં (ક) મૃતક ઉમેશ ચૌધરી ગજાધર ચૌધરી ના પુત્ર નું સાપરાધ મનુષ્યવધ થી મૃત્યુ, (ખ) મૃતકની ઓળખ, (ગ) ચિતરપુરના ડોડકી નાળા ગામમાંથી મૃતકના મૃતદેહનો કબજો, (ઘ) પીડબલ્યુ–14 દ્વારા થયેલું પોસ્ટમોર્ટમ કે જે મૃત્યુ ગળું દબાવવાથી શ્વાસ રૂંધાવાથી થયું હોવાની પુષ્ટિ કરે છે અને (ઙ) મૃત્યુનું કારણ હત્યા સ્વરૂપે

થયું હોવાની પુષ્ટિ કરે છે.પોસ્ટમોર્ટમ વિશ્લેષણમાં મૃતકની ગરદનના આગળના ભાગ પર સખત અને બોથડ પદાર્થના કારણે અનેક ઘા જોવા મળે છે.હાયોઈડ હાડકાને ફ્રેક્ચર થયું હતું, ફેફસાં અને શ્વાસનળી નળી જામ હતી.

૧૪. વધુમાં, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના નિવેદનોની તપાસ કરતા અમને જાણવા મળ્યું કે, આ મનોરમા દેવી, મૃતક ના પત્ની (પી. ડબલ્યુ.–11) નો કેસ છે, જેમાં તેઓએ જુબાનીમાં જણાવ્યુ હતું કે 1.10.2003 ના રોજ તેના પતિને રાત્રે ઘરે પરત ફરેલ ન મળતા, તેણીએ તેના મોટા દીકરા વિનય કુમારને (પી. ડબલ્યુ.–12) દુકાનની મુલાકાત લેવા અને પૂછપરછ કરવા જણાવ્યું હતું.ટૂંક સમયમાં જ તેઓ પરત ફર્યા અને તેમને જાણકારી આપી કે તેમના પિતાનો મૃતદેહ દોડકી નાલા ખાતે રોડ બાજુ પર પડેલો છે અને તેના પર ઈજાના નિશાન છે. શંકાના આધારે, મૃતકના પિતા ગજાધર ચૌધરી (પીડબલ્યુ–10) એ 2.10.2003 ના રોજ એફઆઈઆર નંબર ૧૨૬/૦૩ (એક્સપી–૬) થી પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવી હતી.
૧૫. આ સમયે, પીડબ્લ્યુ–૧૧ અને પીડબ્લ્યુ–૧૨ બંનેમાંથી કોઈએ પણ કોઈ વ્યક્તિએ આ અપરાધ કર્યો હોવાની શંકા વ્યક્ત કરી નહોતી.

૧૬. ગજાધર ચૌધરી (પી. ડબલ્યુ.–૧૦) જણાવે છે કે, તેમણે જ મૃતક વ્યક્તિના મૃત્યુ અંગે પૂછપરછ કરી હતી અને દુકાનના માલિક સિરોધ (પી. ડબલ્યુ.–૬) દ્વારા જણાવ્યા અનુસાર, તેમણે છેલ્લે મૃત વ્યક્તિને આશરે ૮ વાગ્યે રાત્રે દુકાન બંધ કરતો જોયો હતોઃ અમે અહિં નોંધીએ છીએ કે, મૃતક વ્યક્તિને છેલ્લે તેણે ક્યારે જોયો હતો અને ગુનાના સમય વચ્ચે નોંધપાત્ર સમય અંતરાલ છે. તે પણ આરોપીઓની સાથે જોવા મળ્યો નહોતો. પોતાના નિવેદનમાં તે કહે છે કે આરોપી ભૈંસા અને પ્રદીપ કુમારે ઉમેશ ચૌધરીની હત્યા કરી હતી,

પરંતુ આ હકીકત તેની શંકાના આધારે છે. કારણ કે, આરોપીએ દુકાનના સંબંધમાં વૈમનસ્ય રાખ્યું હતું. પરંતુ, આટલી જ હકીકત છે અને તે પણ કોઈ વધુ વર્ણન વિના.

૧૭. નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે, ફરિયાદમાં આ મર્યાદિત હકીકતનો પણ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી. આ બાબતમાં પણ અમે જોયું છે કે તેમના નિવેદનમાં મહત્વનો સુધારો થયો છે. આ ઉપરાંત, અમને આ સાક્ષી ભરોસાપાત્ર નથી લાગતા અથવા તેમની જુબાની વિશ્વાસપાત્ર નથી લાગતી. તેમણે આ ઘટનાના કારણ અંગે કોઈ પણ ગ્રામજનો પાસેથી પૂછપરછ કરી શકેલ નહિ. તે હાજર સાક્ષી નથી. તે એવા પણ સાક્ષી નથી કે જેણે અપીલકર્તાને મૃતક સાથે છેલ્લે જોયો હતો, અથવા જેણે અપીલકર્તાને મૃત વ્યક્તિની દુકાન તરફ અથવા ઘટના સ્થળ તરફ ગયેલ જોયો હતો, કારણ કે બંને જુદા જુદા સ્થળો છે. જોકે, જે બાબત મહત્વની છે તે તેની સ્પષ્ટ સ્વીકૃતિ દરમિયાન તેણે અસત્ય સ્વરુપે પ્રસ્તુત કરેલ છે કે 'મૃતક અને આરોપી વચ્ચે આ જીવલેણ ઘટના અગાઉ ક્યારેય કોઈ ઝઘડો થયો નહોતો' અને 'તેમણે ક્યારેય કોઈ ઝઘડાના સંબંધમાં કોઈ અહેવાલ નોંધાવ્યો નહોતો.'

૧૮. આ માટે આપણે સિરોધ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૬) ના નિવેદનની નોંધ પણ લઈ શકીએ છીએ, જેમણે કોઇપણ સંજોગોમાં અદાલતમાં ફરિયાદપક્ષને ટેકો આપ્યો નથી.

૧૯. જ્યારે અમે મૃતકના પુત્ર વિનય કુમાર (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૨) ના નિવેદન પર આવીએ છીએ, ત્યારે તેઓ સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે "પાછળથી પોલીસ કર્મચારીઓએ મને જણાવ્યું હતું કે આરોપીઓએ હત્યા કર્યા પછી મારા પિતાને ફેંકી દીધા છે..." હવે આ તેના દાદા ગજાધર ચૌધરી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૦) ની જુબાનીથી સંપૂર્ણપણે ખોટી છે. આવી જ રીતે, રાધિકા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૩) એ ઉમેર્યું છે કે, "મને પાછળથી ખબર પડી કે

ઉમેશની હત્યા કરવામાં આવી છે. મેં ગામલોકો પાસેથી સાંભળ્યું..." નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે, અપીલકર્તાએ મૃતક વ્યક્તિની હત્યા કરી હોવાની માહિતી તેના પતિ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૭) દ્વારા તેને આપવામાં આવી ન હતી તેવું તેણીનું નિવેદન તેના અગાઉના નિવેદનમાં નોંધવામાં આવ્યું ન હતું, જેની સાથે તેનો સામનો થયો હતો. પરંતુ તેનું નિવેદન મહત્વનું છે કે તેનો પતિ પોતે શંકાસ્પદ હતો અને તે સ્વીકારે છે કે તે સાચું છે.. કે પોલીસ કર્મચારીઓ મારા પતિને મૃતક વ્યક્તિની હત્યાના સંબંધમાં તપાસ માટે લઈ ગયા હતા. પોલીસ કર્મચારીઓએ મારા પતિને એક દિવસ માટે રાખ્યો..'' આ એક એવા સંજોગોને નકારી કાઢે છે કે મૃતક અને આરોપી વચ્ચે તણાવ હતો, જે ગુનાના આચરણનો હેતુ હતો, એટલે કે પક્ષકારો વચ્ચે દુકાનનો ઉપયોગ કરવાનો મુદ્દો.

૨૦. અમે આગામી સંજોગોના સંદર્ભમાં નોંધીએ છીએ કે, જે ચાવીઓ અને પુષ્ટિ કરેલા નાણાંની વસૂલી છે, તે સામગ્રી કે જેમાં આરોપીનું કોઈ કબૂલાત નિવેદન નથી, જે પણ રેકોર્ડ પર પુરવાર થયું નથી. તેમ છતાં ચાવી, ચલણી નોટો અને લોહીના ડાઘ ધરાવતા કપડાંને રાસાયણિક વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવ્યા નહોતા. અપીલકર્તાના કથિત લોહીના ડાઘ ધરાવતા કપડાની એફએસએલ રિપોર્ટની માત્ર એક આંક ન પાડેલ નકલ છે, જે કોઈએ સાબિત કરી નથી. આ ઉપરાંત આરોપીએ દુકાનની ચાવી પોતાની પાસે રાખી હોવાની વાત કહેવા માટે પણ કોઈ આગળ આવ્યું નથી કે તે દુકાનની માલિકી આરોપીની હતી તેવો કેસ ફરિયાદનો નથી.

૨૧. પુરાવાનો આધાર અપીલકર્તાનું વધારાનું ન્યાયિક નિવેદન છે, જે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૨૭ દ્વારા પ્રભાવિત થવા ઉપરાંત, રામકૃપાલ સોની

(ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧) અને ગોપાલ યાદવ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૭) દ્વારા આધારભૂત ન હતો, જે સ્પષ્ટ છે. તે પોતે શંકાસ્પદ હતો. તેમણે સ્વીકાર્યું કે તે કહેવું યોગ્ય છે કે ઇન્સ્પેક્ટરે મારી અને કેટલાક ગ્રામજનોની અટકાયત કરી હતી જ્યાં મૃતદેહ મૂક્યો હતો..."અને"..તે કહેવું સાચું છે કે મેં આરોપી પ્રદીપે આપેલા નિવેદનને ૪ વાગ્યા પહેલા કોઈ અન્ય વ્યક્તિ સામે જાહેર કર્યું નથી..." અમે પહેલેથી જ તેમની પત્ની રાધિકા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૩) એ આ નિવેદનને સમર્થન આપ્યું હોવાનું નોંધ્યું છે. હવે જો આ સાક્ષી પોતે શંકાસ્પદ હોય, તો તેની સાક્ષી નિર્દોષ કે કેમ તે ન કહી શકાય. વધુમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૭ ના નિવેદનથી સાક્ષી સત્યતાથી નિવેદન આપતો નથી તેવો ખુલાસો થયો છે અને ફરિયાદી પક્ષે અન્ય એક થિયરી રજૂ કરી છે, જે મુજબ આરોપીએ ઘટના પછી તરત જ પોતાનો ગુનો કબૂલી લીધો હતો. આ ઘટના ૧ અને ૨ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૩ ની વચ્ચે રાત્રે બની હતી. પરંતુ પછી તે આ હકીકતને કોઈને જણાવતા નથી. આપણે ફરિયાદીને યાદ અપાવી શકીએ કે તે સહ–ગ્રામવાસી છે. તેમનું નિવેદન પણ ખોટું હોવાનું જણાય છે કારણ કે તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે અવાજો ઘટના સ્થળેથી સંભળાતા હતા અને તેમણે કમનસીબ દિવસે કોઈ અવાજ સાંભળ્યો નહોતો. તેમણે કબૂલ્યું હતું કે, રામસનેહી સહિત અન્ય લોકોનાં ઘરો પણ ગુનાના સ્થળની નજીક છે. તેમણે તેમના દ્વારા નામિત તમામ લોકો સહિત કોઇપણ સહ–ગ્રામવાસીઓ પાસેથી સત્યની ખાતરી કરવા માટે પૂછપરછ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો ન હતો. આ સાક્ષી, અમારી વિચારણામાં, ભરોસાપાત્ર ન કહી શકાય અને તેના નિવેદનમાં જણાવ્યા અનુસાર, તેને બીજા દિવસે સવારે ૭–૮ વાગે મૃત્યુની માહિતી મળી હતી અને તેમ છતાં પોલીસ જ્યાં સુધી પહોંચી ત્યાં સુધી તે ઘટના સ્થળે નહોતો પહોંચ્યો. ૧૦ વાગ્યે અને તેના ખૂબ જ સમય પછી, લગભગ ૪ વાગ્યે તેમનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું. મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિના પરિવારના સભ્યો,

પડોશીઓ કે પોલીસને જાણ ન કરવા કે તેમને મળવા માટે તેમણે જે મૌન ધારણ કર્યું છે તે સમજાવી શકાય તેમ નથી.

૨૨. ફરિયાદના મુખ્ય સાક્ષી, જે તપાસ અધિકારી, આઈ. તિર્કી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૯) છે, તેની સાબિતી કોઈ પણ વિશ્વસનીયતા માટે સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય હોવાનું અમે જોયું છેઃ અવિશ્વસનીય અને અવિશ્વસનીય સાક્ષી હોવી જોઈએ. અમે આવું એટલા માટે કહીએ છીએ કે તેમણે મૃતક અને આરોપી વચ્ચે અગાઉથી કોઈ દુશ્મની હોવાના સંદર્ભમાં ગજાધર ચૌધરી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૦) અથવા ગોપાલ યાદવ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૭) નું નિવેદન નોંધ્યું નથી. તેમણે ગુના સાથે સંકળાયેલા સંબંધિત પુરાવા એકત્ર કર્યા નહોતા. તેમણે ૩.૧૦.૨૦૨૩ ના રોજ આરોપી પ્રદીપ કુમારની અટકાયત કરવા પાછળનું કારણ પણ જણાવ્યું નથી. ભલે ગમે તે હોય, તેમણે સાક્ષીઓની તપાસ કરી ન હતી, જેમણે કદાચ આ ઘટનાની વાસ્તવિક ઘટના વિશે થોડો પ્રકાશ પાડ્યો હશે. તેમણે કબૂલ્યું હતું કે, રામસેવક, ગોપાલ અને રાશ્રીના ઘરો ઘટના સ્થળથી માત્ર ૩૦ થી ૭૦ મીટરના અંતરે છે. તેમ છતાં, તેમણે એમાંની કોઈ પણ બાબતની તપાસ કરી ન હતી. શા માટે? તેનો કોઈ ખુલાસો આવતો નથી. તેમણે કબૂલ્યું હતું કે,"તપાસમાં કોઈ સીધો પુરાવો મળ્યો નહોતો, જે દર્શાવે છે કે ગુનો કઈ રીતે અને કયા સમયે થયો હતો. તેણે આરોપીઓ પાસેથી મળેલી ચાવીઓના સંબંધમાં કેટલાક દસ્તાવેજો તૈયાર કર્યા હોવાની કબૂલાત કરી છે, પરંતુ તેની ડાયરીમાં આ પ્રકારની કોઈ હકીકત નોંધાયેલી નથી. હકીકતમાં, આ પ્રકારની હકીકત તેમણે તૈયાર કરેલા પંચનામામાં નોંધાયેલી નથી. તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૯) દ્વારા સહ–આરોપી ભૈંસાના ગુનેગાર હોવાનો આધાર તેમના નિવેદનમાં ગાયબ છે. હકીકતમાં, તેમણે એવું પણ જણાવ્યું નથી કે ભૈંસાએ કોઈ ગુનો કર્યો છે. તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૯) એ

અપીલકર્તાની ગુનો કરવા બદલ ધરપકડ કરવા માટેનો એકમાત્ર આધાર તેનો અધિક કાયદાકીય કબૂલાત(આંક–૧૧) છે, જે અમારા વિચારિત દ્રષ્ટિકોણથી અસ્વીકાર્ય બનવા ઉપરાંત કોઈ નવી હકીકતની પ્રાપ્તિ તરફ દોરી જતી નથી–ભલે તે આરોપી અને મૃતક વચ્ચે પ્રવર્તમાન તણાવ, ડોડકી નાળાની નજીકથી કરેલ મૃતક શરીરની પુનઃપ્રાપ્તિ,કરિયાણાની દુકાનનું સ્થળ હોય. આ બધી હકીકતો પોલીસને અગાઉથી જ ખબર હતી અને જ્યાં સુધી નાણાં અને કીચેનની રિકવરીનો સવાલ છે, અમે આ મુદ્દે ચર્ચા કરી છે.

૨૩. મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિના મૃતદેહને પોસ્ટમોર્ટમ માટે મોકલવા ઉપરાંત તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧) એ એવું જણાવ્યુ નથી કે તેણે ઘટના સ્થળે કઈ તપાસ કરી હતી.ફરિયાદપક્ષનો એવો કેસ છે કે માત્ર આ જ વ્યક્તિએ તપાસ હાથ ધરી હતી અને તે અન્ય કોઈ ગુનામાં સંકળાયેલો ન હતો અથવા અન્ય તાકીદના કાર્યોમાં સામેલ હતો, જેના પરિણામે તેમાં વિલંબ થયો હતો.પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (આંક પી.–૬) ના અવલોકન પરથી એવુ જણાયેલ છે ક ગજાધર ચૌધરી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૦) દ્વારા આરોપી પ્રદીપ કુમારનું નામ ગુનામાં શંકાસ્પદ તરીકે જાહેર કરાયેલ છે.આ પ્રકારનો અહેવાલ સમયસર રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે નહીં તે બાબત પણ શંકાસ્પદ છે.આ ઉપરાંત, જો તપાસ અધિકારી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૯) પોતે શંકાસ્પદ વ્યક્તિની જાણકારી ધરાવતા હોય તો તેઓને તાત્કાલિંક રીત અટકાયત કરવામા કે તપાસ કરવામાં કઈ બાબતે અવરોધેલ છે.હકીકતમાં, તેવું રેકોર્ડ પર આવ્યું છે કે અન્ય લોકોની શંકાસ્પદ વ્યક્તિઓ તરીકે અટકાયત કરવામાં આવી હતી.આવી કરાયેલ તપાસ સંપૂર્ણપણે સંદિગ્ધ છે અને સામાન્ય રીતે કરવામાં આવી છે.આ પૃષ્ઠભૂમિમાં એવું ન કહી શકાય કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ, ખાસ કરીને

(ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧), (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૧૦) અને (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી–૭) એ સત્યતાથી નિવેદન આપ્યું છે.

૨૪. એ બાબત નોંધવી જરૂરી છે કે, જે કેસોમાં પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાઓ પર ભારે ભરોસો મૂકવામાં આવે છે તેવા કેસોમાં ફોજદારી ન્યાયના વહીવટમાં પાયાના સિદ્ધાંતો એ છે કે, જ્યારે બે મંતવ્યો શક્ય છે, જેમાંથી એક આરોપીના અપરાધ તરફ સંકેત કરતો હોય અને બીજો તેની નિર્દોષતા તરફ સંકેત કરતો હોય, ત્યારે જે મંતવ્ય આરોપીને અનુકૂળ છે તેનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ. **[કાલીરામ વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય (૧૯૭૩) ૨ એસ.સી.સી. ૮૦૮].**

૨૫. વર્તમાન કેસમાં, અમે એ મતલબનું જણાવીએ છીએ કે, આપણી સામે હાજર રહેલા સંજોગો એકસાથે મળીને પણ માત્ર એક જ પૂર્વધારણા સ્થાપિત કરતા નથી અને તે એ છે કે, આરોપી પ્રદિપકુમાર નિર્દોષ હોવાની ધારણા ત્યાં સુધી આરોપીની તરફેણમાં રહે છે કે જ્યાં સુધી તેની સામેનો ગુનો તમામ શંકાઓથી પર સાબિત ન થાય. **[બાબુ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય (૨૦૧૦) ૯ એસસીસી ૧૮૯].** આપણાં કાયદાના જાળામાંથી પસાર થતા વાજબી શંકાથી પરે હોય તેવાં પુરાવાનાં મૂલ્યવાન સિદ્ધાંતો કે સોનેરી કડીઓને એવી જડતાથી ખેંચવી ન જોઈએ, કે જે નીચેની અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૬. હાલનાં કેસમાં, અમને એ બાબત વાજબી શંકા કરતાં ઘણી ઓછી જણાયેલ છે કે સંજોગોની સાંકળ સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થઈ શકી નથી અને ન તો આરોપીના એકલાનો જ દોષ ગુનો કરવામા સાબિત થયેલ છે. આ અદાલત દ્વારા એવી આવશ્યક શરતો જણાવેલ છે કે જે **શરદ બિરધીચંદ સારદા વિરુધ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૧૮૮૪) ૪ એસસીસી ૧૧૬** ના કેસમાં

બતાવેલ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાની આસપાસ ફરતા કેસમાં આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં આવે તે પહેલાં પૂર્ણ કરવી પડે:

"૧૫૩. આ નિર્ણયનું નજીકથી વિશ્લેષણ કરવાથી જાણવા મળશે કે આરોપી વિરુદ્ધ કેસ સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થાય તે પહેલાં નીચેની શરતો પૂર્ણ કરવી જોઈએઃ

(૧) કયા સંજોગોમાંથી દોષનો નિષ્કર્ષ કાઢવો જોઈએ તે સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થવું જોઈએ.અહીં એ નોંધનીય છે કે, આ અદાલતે સૂચવ્યું હતું કે, સંબંધિત સંજોગો "ફરજિયાતપણે સ્થાપિત કરવા જ જોઈએ" કે નહિ "સ્થાપિત કરવા યોગ્ય છે".આ અદાલત દ્વારા **શિવાજી સાહબરાવ બોબડે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [(૧૯૭૩) ૨ એસસીસી ૭૯૩:૧૯૭૩ એસએસસી (ક્રર્મિનલ) ૧૦૩૩:૧૯૭૩ (ક્રર્મિનલ) એલજે ૧૭૮૩)** ના કેસમાં **[એસસીસી પેરા ૧૯, તા.પાન ૮૦૭:એસ. સી. સી. (ક્રર્મિનલ) પાના૧૦૪૭)** પર એવાં મતલબના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા જેમાં એવું જણાવેલ હતું કે, 'સાબિત થવું જોઈએ' અને 'ફરજિયાતપણે સાબિત કરવું જોઈએ' ની વચ્ચે માત્ર વ્યાકરણનો જ નહીં, પરંતુ કાયદાકીય તફાવત પણ છે. ચોક્કસપણે, તે એક પ્રાથમિક સિદ્ધાંત છે કે કોઈ અદાલત દોષિત ઠરાવે તે પહેલાં આરોપી ફરજિયાતપણે દોષિત હોવો જોઈએ અને નહિ કે દોષિત હોઈ શકે છે; અને "ફરજિયાતપણે હોવો જોઈએ" અને "હોઈ શકે છે" વચ્ચેનું માનસિક અંતર લાંબું છે જે અસ્પષ્ટ અનુમાનોને ચોક્કસ નિષ્કર્ષોમાંથી છુટા પાડે છે."

(૨) આ રીતે સ્થાપિત હકીકતો માત્ર આરોપીના દોષની પૂર્વધારણા સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ, એટલે કે, આરોપી દોષી છે તે સિવાય અન્ય કોઈ પૂર્વધારણા પર તે સમજાવી શકાય તેવી હોવી જોઈએ નહીં.

(૩) સંજોગો નિર્ણાયક પ્રકૃતિ અને વલણ ધરાવતા હોવા જોઈએ.

(૪) તેમણે સાબિત કરવાની બાકી છે તે સિવાયની તમામ સંભવિત પૂર્વધારણાઓને બાકાત રાખવી જોઈએ, અને

(૫) આરોપીની નિર્દોષતાને સુસંગત નિષ્કર્ષ માટે કોઈ વાજબી કારણ ન છોડે તેવી પૂરાવાની એક સંપુર્ણ સાંકળ હોવી જ જોઈએ અને તેણે એવું દર્શાવવુ જોઈએ કે આ કૃત્ય તમામ માનવીય સંભાવનાઓમાં આરોપી દ્વારા જ કરવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ."

૨૭. સામાન્ય રીતે, અમે નીચેની અદાલતોના તથ્યોના સહવર્તી તારણોમાં હસ્તક્ષેપ કરતા નથી. અમે ફક્ત એવા અપવાદરૂપ કેસોમાં જ પગલાં લઈએ છીએ કે જ્યાં ન્યાયની હત્યા તરફ દોરી જાય તેવા સંજોગો અને ગુનાહિત ન્યાયશાસ્ત્રના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોની અવગણના થાય તેવી ગંભીર ભૂલો કરવામાં આવતી હોય. તેથી, **રામકૂલા રેડ્ડી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૭૦) ૩ એસસીસી ૪૭૪, બાલક રામ વિ. યુ. પી. રાજ્ય, (૧૯૭૫) ૩ એસસીસી ૨૧૯ અને ભોગીનભાઈ હિરજીભાઈ વી. ગુજરાત રાજ્ય, (૧૯૮૩) ૩ એસસીસી ૨૧૭** માં દર્શાવેલા સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રકારનાં તારણો સુધારવાની આપણી ફરજ બને છે.

૨૮. નિષ્કર્ષરુપે અમે જણાવીએ છીએ કે નીચેની બંને અદાલતોએ, અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨/૩૪ ની સાથે વંચાણે લીધેલ કલમ ૨૦૧/૩૪ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવામાં દોષિત ઠરાવવામાં ભૂલ કરેલ હતી. તેથી, અમે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૦૪ના રોજ આપવામાં આવેલા ચુકાદામાં દોષિત ઠેરવાયેલા અને સજા સંભળાવવા માટે હાથ પર લેવામાં આવેલા તારણોને રદ કરીએ છીએ, જેની પુષ્ટિ ઉચ્ચ

અદાલતે ૨૦૦૪ના સી.આર.એ. નંબર ૯૪૦ માં તારીખ ૨૧.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ **'ભૈંસા' ઉર્ફે દલાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્ય** ના ચુકાદામાં કરી હતી.

૨૯. આ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાને તેની સામે લાગેલા તમામ આરોપોમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે. અમે અપીલકર્તા પ્રદિપકુમારને કોઈ અન્ય કેસમાં જરૂર ન પડે ત્યાં સુધી તાત્કાલિક મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ.

.....

(બી. આર. ગવઈ, ન્યાયમુર્તિ)

.....

(સંજય કરોલ, ન્યાયમુર્તિ)

તારીખ: ૧૬ માર્ચ, ૨૦૨૩;

સ્થળ: નવી દિલ્હી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.